

Υποχρεωτική συνεπιμέλεια: Ένας νόμος για τα «δικαιώματα» σεξιστών και κακοποιητών

της Αθηνάς Σκαμπά

Την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές έχει ήδη ψηφιστεί από τη Βουλή ο νόμος που μεταρρυθμίζει το οικογενειακό δίκαιο και ειδικότερα επιβάλλει, για πρώτη φορά στην Ελλάδα με υποχρεωτικό τρόπο, τη συνεπιμέλεια των παιδιών μετά τη λύση του γάμου, και από τους δύο γονείς. Ο νόμος πέρασε με 156 ψήφους, της Νέας Δημοκρατίας, που δεν συσπείρωσε ούτε όλους/ες τους βουλευτές/τριες της, και με τη διαφωνία (με αποχρώσεις) όλης της αντιπολίτευσης. Σε αντίθεση με το κλίμα που είχε διαμορφωθεί μήνες πριν, όταν η Νέα Δημοκρατία διέρρεε προσχέδια του νομοσχεδίου στον Τύπο, πυροδοτώντας τον δημόσιο διάλογο, παρουσιάζοντας τη μεταρρύθμιση αυτή σαν εκσυγχρονισμό ενός απαρχαιωμένου οικογενειακού δικαίου 40 χρόνων που έρχεται να λύσει προβλήματα της σημερινής, εξελιγμένης κοινωνίας.

Σήμερα, τις μέρες που ψηφιζόταν η τελική εκδοχή του νομοσχεδίου, όλες οι φεμινιστικές και γυναικείες οργανώσεις έχουν τοποθετηθεί κατά της μεταρρύθμισης, την οποία κατήγγειλαν ως εκδικητική προς τις γυναίκες και εγκληματική για τα παιδιά. Διαδήλωση, άλλωστε πραγματοποίησαν μπροστά στη Βουλή, τις παραμονές της ψήφισης, ζητώντας την πλήρη απόσυρσή του. Επιπλέον, τα κόμματα και οι οργανώσεις της Αριστεράς, στους ίδιους, πάνω – κάτω τόνους. Τα κοινοβουλευτικά κόμματα της αντιπολίτευσης, που δεν το ψήφισαν. Θεσμικές και κοινωνικές οργανώσεις που σχετίζονται με δικαιοσύνη, ισότητα φύλων, έμφυλη βία κ.λπ.

Θεσμικές διαφωνίες και χυδαιότητα Λοβέρδου

Την ημέρα της ψήφισης του νομοσχεδίου, τελευταίο επεισόδιο της μακροσκελούς αυτής διαμάχης, δύο γεγονότα έδωσαν το στίγμα τους και τράβηξαν τα φώτα και τους κεντρικούς τίτλους της δημοσιότητας.

Το ένα ήταν η επιστολή εκπροσώπων της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, την προηγούμενη μέρα της ψήφισης, προς την ελληνική κυβέρνηση, με την οποία διατύπωναν τις αντιρρήσεις τους. Η επιστολή κλείνοντας αναφέρει χαρακτηριστικά: «Ενώ περιμένουμε τις απαντήσεις σας στις παραπάνω ερωτήσεις, σας συνιστούμε να ελέγξετε και να επανεξετάσετε αυτές τις διατάξεις του νομοσχεδίου λαμβάνοντας υπόψη τις διεθνείς υποχρεώσεις της Ελλάδας για τα ανθρώπινα δικαιώματα». Ο αρμόδιος υπουργός κ. Τσιάρας έφτασε στο σημείο να αμφισβητήσει την ύπαρξη της επιστολής!!! (Αυτού του επιπέδου είναι η υπεράσπιση του νόμου αυτού, με ψέματα, διαστρεβλώσεις και παραποιημένα στοιχεία).

Βεβαίως, δεν είναι η πρώτη τοποθέτηση θεσμικών φορέων αυτού του επιπέδου. Προηγήθηκε καταγγελία της Διεθνούς Αμνηστίας για παραβίαση της σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, αλλά και η έκθεση της επιστημονικής υπηρεσίας της Βουλής, που κατέθεσε παρατηρήσεις για ασάφειες και ερωτήματα περί αντισυνταγματικότητας σε αρκετά σημεία του νόμου.

Κι όμως, αυτό το έωλο, πρόχειρο και προβληματικό από κάθε άποψη, αντιδραστικό νομοσχέδιο η Νέα Δημοκρατία επέμεινε φανατικά να το ψηφίσει!!!

Το δεύτερο ήταν η τοποθέτηση, από βήματος της Βουλής, του βουλευτή της Νέας Δημοκρατίας Γιάννη Λοβέρδου, ο οποίος ξεκίνησε υπερασπιζόμενος την αναγκαιότητα της μεταρρύθμισης με «αποκαλυπτικό» για τις κυβερνητικές προθέσεις τρόπο, λέγοντας: «Έχουμε ξεχάσει πότε έγινε η τελευταία αναθεώρηση του οικογενειακού δικαίου. Έγινε το 1983, επί κυβερνήσεως του ΠΑΣΟΚ και του Ανδρέα Παπανδρέου. Από τότε δεν έχει γίνει καμία άλλη. Από τότε -κοντεύουν και 40 χρόνια- έχουν αλλάξει τα πάντα. Ακόμη και στο θέμα των διαζυγίων έχετε αντιληφθεί ότι έχουμε υπερδιπλάσια διαζύγια – δυστυχώς, δυστυχέστατα!- σήμερα

απ' ό,τι είχαμε το 1983;». και συνέχισε κάνοντας την παρακάτω δήλωση που ξεσήκωσε σάλο: «Το παιδί έχει ανάγκη και τους δυο του γονείς. Και, ξέρετε, ένα διαζύγιο μπορεί να είναι πολύ σκληρό και να έχουν συγκρουστεί οι γονείς. Μπορεί να είσαι ένας κακός σύζυγος, αλλά μπορεί να είσαι καλός γονιός. Υπάρχει διαφορά μεταξύ του ενός και του άλλου. Μπορεί εγώ να χώρισα με τη γυναίκα μου και να έχω πάθος εναντίον της αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι είμαι κακός πατέρας. Όπως αντίστροφα, μια γυναίκα την οποία ο άνδρας της την απατά, την έδερνε, την κακοποιούσε και έχει μίσος εναντίον του πρώην άνδρα της, όμως παρ' όλα αυτά έχει το παιδί το δικαίωμα να μεγαλώνει και με τους δύο γονείς».

Η δήλωση του βουλευτή, παρότι ακραία και άκομψη, είναι ακριβώς ο πυρήνας των προθέσεων του συγκεκριμένου νόμου. Παρότι οι υπερασπιστές της μεταρρύθμισης δεν είναι όλοι απολογητές της έμφυλης βίας ούτε τη συμερίζονται ούτε την επιθυμούν, αυτό που υπερασπίζονται είναι ο πυρήνας της αναπαραγωγής της. Η Νέα Δημοκρατία, ως γνήσιο συντηρητικό, δεξιό κόμμα, πράγματι εισάγει μια μεταρρύθμιση που επιχειρεί να προσαρμόσει το οικογενειακό δίκαιο στη σύγχρονη κοινωνία. Για τη συντηρητική, δεξιά Νέα Δημοκρατία το πρόβλημα είναι ότι «δυστυχεύματα» τα διαζύγια έχουν αυξηθεί. Και η αύξηση των διαζυγίων και η ανατροφή των παιδιών σε ένα πλαίσιο όπου δεν συνυπάρχουν με τον παραδοσιακό τρόπο και οι δύο γονείς, είναι βόμβα στα θεμέλια της «αγίας» πυρηνικής καπιταλιστικής οικογένειας.

Η δυνατότητα των γυναικών να ζουν και να συντηρούνται μόνες τους, χωρίς την εξάρτηση από τον άνδρα-σύζυγο, οδήγησε πολύ περισσότερες από αυτές –σε σχέση με παλαιότερες εποχές- στην έξοδο από τον γάμο. Ταυτόχρονα, έδαφος στην κοινή γνώμη κερδίζουν οι αντιλήψεις που δεν ανέχονται συμπεριφορές αυταρχικές, καταπιεστικές, υποτιμητικές ή/και κακοποιητικές ψυχολογικά και σωματικά. Πλέον το πρότυπο της γυναίκας που υπομένει, αντέχει, υποστηρίζει και προφυλάσσει την οικογένεια με τη σιωπή της και τη στεινότητά της, έχει ραγίσει. Γιατί το κύτταρο αναπαραγωγής της γυναικείας καταπίεσης είναι η οικογένεια.

Όμως η οικογένεια είναι ταυτόχρονα και κύτταρο αναπαραγωγής αυτής της κοινωνίας. Η Νέα Δημοκρατία έχει κάθε ταξικό συμφέρον και λόγο να απαντά σε αυτή τη σύγχρονη κοινωνική ανάγκη προσπαθώντας να διασώσει τον πυρήνα της οικογένειας. Εξαναγκάζει, υποχρεωτικά, τους γονείς σε στενή σχέση, ακόμα και μετά το διαζύγιο (εκτός αν ισχυρίζεται κανείς ότι δύο άνθρωποι μπορούν να μεγαλώσουν από κοινού παιδιά χωρίς να βρίσκονται σε στενή σχέση και συνεργασία).

Υπάρχει και ο αντίθετος απ' αυτόν τρόπος να εκσυγχρονίσει κανείς το οικογενειακό δίκαιο, απαντώντας στις σύγχρονες ανάγκες. Να υποστηρίξει τις μονογονεϊκές οικογένειες, να υποστηρίξει μέσω κοινωνικών δομών, την ανατροφή των παιδιών, να θεσμοθετήσει άλλες μορφές οικογένειας που εμφανίζονται και υπάρχουν και είναι όλο και περισσότερο ορατές, όπως αυτές των ομόφυλων ζευγαριών. Πεδίο δόξης λαμπρό, στο επίπεδο των μεταρρυθμίσεων που μπορούν να λειτουργήσουν απελευθερωτικά για τις γυναίκες και για τους γονείς γενικότερα. Πεδίο δόξης λαμπρό, επίσης, και όσον αφορά στις δομές του κοινωνικού κράτους.

Η υποτιθέμενη «ισότιμη αντιμετώπιση» άνδρα και γυναίκας: εργασιακή ανισότητα και σεξισμός

Ο νόμος Τσιάρα και γενικότερα η διεκδίκηση της συνεπιμέλειας των παιδιών μετά το διαζύγιο, βρήκε πολλούς υπερασπιστές σε όλο το πολιτικό φάσμα γιατί πλασαρίστηκε σαν απάντηση σε ένα υπαρκτό και επώδυνο πρόβλημα που ακουμπά όλους και όλες μας. Το πρόβλημα της διαχείρισης της σχέσης δύο ανθρώπων μετά το χωρισμό και ιδίως όταν υπάρχουν ανήλικα παιδιά. Ακριβώς, δε, επειδή αφορά σε προσωπικές εμπειρίες συναισθηματικού πόνου και θυμού, δημιούργησε και υψηλή πόλωση. Μοιάζει λογικό και δίκαιο, απέναντι σε μια προσωπική αντιδικία να στέκει κανείς (στη προκειμένη ο νόμος) κρατώντας ίσες αποστάσεις και αντιμετωπίζοντας τα δύο μέρη σαν να έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Θα είχε νόημα μια τέτοια στάση και δεν θα ήταν από αφελής έως υποκριτική αν ίσχυαν δύο προϋποθέσεις: 1) οι άνδρες και οι γυναίκες στο υπαρκτό κοινωνικό πλαίσιο ήταν ίσοι

και ισότιμοι, 2) όντως οι διατάξεις της νομοθετικής ρύθμισης οδηγούσαν στον επιμερισμό υποχρεώσεων και δικαιωμάτων. Καμία από τις δύο προϋποθέσεις δεν υπάρχει.

Ως προς το θέμα της ισότητας των δύο φύλλων εντός και εκτός της οικογένειας, δεν χρειάζεται ιδιαίτερη επιχειρηματολογία. Όχι το μακρινό 1983 αλλά το 2020, η Ελλάδα είναι στην τελευταία θέση των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς την ισότητα των φύλων. Πλήθος στοιχείων στοιχειοθετούν αυτή τη θέση: τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών έναντι των ανδρών, για τις μισθολογικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλλα, για το μερίδιο συμμετοχής στις οικιακές εργασίες εντός του γάμου (85% των γυναικών ασχολούνται, έναντι 16% των ανδρών), μερίδιο συμμετοχής στην ανατροφή των παιδιών (95% των γυναικών, έναντι 53% των ανδρών), φαινόμενα καθημερινού σεξισμού, φαινόμενα έμφυλης βίας,. Τεράστια η αρθρογραφία και η βιβλιογραφία που την τεκμηριώνει. Όταν η σχέση των δύο μερών είναι άνιση για την πλειονότητα των περιπτώσεων και κατά κανόνα, μια ρύθμιση που υποχρεώνει σε συναπόφαση για κάθε ενέργεια που αφορά στο παιδί, στην πραγματικότητα εγκλωβίζει στη σχέση τον καταπιεσμένο με τον καταπιεστή, χωρίς να έχουν ανατραπεί οι ρόλοι και οι όροι – ιδίως στις περιπτώσεις που η καταπίεση αυτή ασκείται με χρήση βίας σωματικής ή/και ψυχολογικής είναι εγκληματική. Βεβαίως, η επίκληση της προστασίας από καταδικαστικές αποφάσεις, για όποιον/α έχει ασχοληθεί στοιχειωδώς με θέματα έμφυλης κακοποίησης και καταπίεσης είναι ανέκδοτο και υποκρισία. Τίποτα απελευθερωτικό, λοιπόν, δεν έχει η «ισότιμη» αντιμετώπιση των δύο πλευρών.

Υποχρεωτική ως προς τα «δικαιώματα» επί του παιδιού αλλά όχι και ως προς τις υποχρεώσεις...

Ως προς τη δεύτερη προϋπόθεση, των διατάξεων του νομοσχεδίου και κατά πόσο συμβάλλουν σε αυτή την κατεύθυνση, ας δούμε τις διατάξεις.

Ο νόμος επιβάλλει την υποχρεωτική συνεπιμέλεια, χωρίς να το λέει ρητώς, αλλά συγκαλυμμένα και με τέτοιο τρόπο που να δίνει όλες τις δυνατότητες σε αυτόν που τη θέλει να την έχει

και σε αυτόν που δεν τη θέλει να την αποποιηθεί χωρίς επιπτώσεις...

α) Εισάγει τον όρο «η γονική μέριμνα ασκείται από κοινού και εξίσου» μετά τη λύση του γάμου. Η γονική μέριμνα είναι υποχρέωση των γονιών εντός και εκτός του γάμου και σύμφωνα με το νομικό σύστημα είναι αδιαίρετη. Η επιμέλεια των παιδιών είναι τμήμα της γονικής μέριμνας. Μέχρι σήμερα, μετά τη λύση του γάμου, τη διάλυση δηλαδή της συμβίωσης, ρυθμίζεται η επιμέλεια. Όταν προστίθεται στο αυτονόητο «από κοινού» και η λέξη «εξίσου», υποκρύπτεται η δυνατότητα «εξίσου» άσκησης και της επιμέλειας (ως τμήμα της) άρα και της εναλλασσόμενης κατοικίας. Για αυτόν που δεν θα θελήσει να χρησιμοποιήσει αυτή την ερμηνεία, καμία υποχρέωση συνεπιμέλειας δεν υπάρχει. Το σημείο αυτό έχει σχολιαστεί από όλους τους νομικούς, άτομα ή φορείς που σχολίασαν το νομοσχέδιο. Ακόμα και η επιστημονική επιτροπή της βουλής ζήτησε να αποσαφηνιστεί, πράγμα που η κυβέρνηση δεν έκανε ποτέ (γιατί;;; μια διευκρίνιση ζητήσαμε...).

β) Εισάγεται ως τεκμήριο του χρόνου επικοινωνίας του γονέα που δεν διαμένει με το τέκνο το 1/3 του χρόνου του τέκνου, χωρίς να ορίζεται καν τι σημαίνει «χρόνος του τέκνου»! Και αυτό είναι ένα σημείο που έχουν κάνει παρατηρήσεις όλοι οι νομικοί φορείς που σχολίασαν, καθώς αφενός αφήνει όλο το περιθώριο για ατελείωτες διαμάχες ορισμού του χρόνου επί του οποίου γίνεται ο υπολογισμός, αφετέρου υπάρχει ο κίνδυνος προκειμένου να ικανοποιηθεί ο όρος του 1/3, να δοθούν στο γονέα που δεν έχει την επιμέλεια ΟΛΑ τα Σαββατοκύριακα, οι γιορτές και οι αργίες και έτσι να εξελιχθεί ο ένας γονιός σε φροντιστή όλων των υποχρεώσεων και ο άλλος γονιός σε διασκεδαστή που ασχολείται με το παιδί στον ελεύθερό του χρόνο (θυμίζει αυτό έτσι κι αλλιώς πολλές ελληνικές οικογένειες). Ποια γυναίκα θα μπορούσε να δει σε αυτές τις διατάξεις την... απελευθέρωσή της από αυτόν που ήθελε να κάνει κουμάντο σε όλα, αλλά δεν ασχολιόταν ποτέ με τις δουλειές και τα τρεχάματα και είχε προτεραιότητα την προσωπική του ζωή;..

«Σύνδρομο γονεϊκής αποξένωσης»...

Επιπλέον, θεσμοθετείται η άκρως επικίνδυνη έννοια της «κακής άσκησης» της γονικής μέριμνας, η οποία μπορεί να οδηγήσει και στην απώλειά της. «Κακή άσκηση» της γονικής μέριμνας θεωρείται και η «διατάραξη της συναισθηματικής σχέσης» με τον έτερο γονέα και με την οικογένειά του. Η διάταξη αυτή εμπνέεται σαφώς από τη θεωρία του «σύνδρομου γονεϊκής αποξένωσης». Το σύνδρομο αυτό δεν έγινε ποτέ αποδεκτό από καμία επιστημονική κοινότητα, αντιθέτως καταγγέλθηκε και αυτό και ο εμπνευστής του. Η βασική ιδέα είναι ότι τα παιδιά που αρνούνται τη σχέση και την επικοινωνία με κάποιον γονιό, είναι θύματα της επιρροής και την πλύσης εγκεφάλου από τον άλλο γονιό, που τον κατηγορεί και τον διαβάλλει. Οι όροι της γονεϊκής αποξένωσης και οι αναφορές στο απαράδεκτο αυτό σύνδρομο που επιχειρεί να αθώσει κακοποιητικούς γονείς, αφαιρέθηκαν από το τελικό κείμενο, το πνεύμα τους όμως έμεινε.

Σε αυτό το θέμα έχουν επίσης σταθεί όλοι οι νομικοί σχολιαστές. Γονική μέριμνα είναι ο νομικός όρος του «να είσαι γονιός». Απώλειά της σημαίνει σταματάς να είσαι γονιός – να «χάνεις το παιδί». Το παιδί είναι ορφανό. Μέχρι χθες, στο νομικό μας σύστημα απώλεια γονικής μέριμνας ήταν απαξιωτική τιμωρία, που επιβαλλόταν σπάνια σε ανθρώπους που αποδεδειγμένα είχαν εκθέσει σε κίνδυνο τη ζωή και τη σωματική ακεραιότητα των παιδιών τους. Από τώρα, θα μπορεί κάποιος να διεκδικήσει να αφήσει το παιδί του ορφανό από μητέρα, επειδή αυτή «κατηγορεί» τα πρώην πεθερικά της στο παιδί. Σαφώς απελευθερωτικό κι αυτό για τις γυναίκες!..

...και προστασία του κακοποιητή

Η ρύθμιση που αφορά στην προστασία των θυμάτων ενδοοικογενειακής και έμφυλης βίας, έχει σχολιαστεί περισσότερο από όλες. Η υποχρεωτικότητα στην συνεπιμέλεια (έτσι όπως περιγράφεται παραπάνω) ισχύει και για τους γονείς εκείνους που έχουν ασκήσει βία εντός της οικογένειας, μέχρι την οριστική δικαστική καταδίκη τους (3 χρόνια το λιγότερο για την εκδίκηση, αν καταδικαστεί). Αποσύρθηκε το «αμετάκλητη», που σήμαινε πάνω-κάτω μία δεκαετία, αλλά και το «οριστική» δεν

είναι λίγο, αφού εκθέτει γυναίκες και παιδιά για χρόνια στον κακοποιητή. Το έχουν καταγγείλει από οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μέχρι τον ΟΗΕ, η κυβέρνηση όμως το ψήφισε...

Τέλος, το «συμφέρον του παιδιού». Με ευκολία ο νόμος το επικαλείται, αλλά και το ορίζει: «συμφέρον του παιδιού είναι να μεγαλώνει και με τους δύο γονείς του». Ορίζει λοιπόν το συμφέρον του παιδιού βάσει των δικαιωμάτων των... γονιών του. Επίσης πλήθος παρατηρήσεων από το νομικό κόσμο που υπογραμμίζουν ότι το συμφέρον του παιδιού είναι πολυπαραγοντικό και δεν μπορεί να καθορίζεται μόνο από μία παράμετρο. Ποικίλλει δε, ανάλογα με τις συνθήκες και τις ιδιαιτερότητες κάθε περίπτωσης.

Ηχηρή απουσία, από τη συζήτηση της μεταρρύθμισης του οικογενειακού δικαίου, ο γάμος και η τεκνοθεσία από ΛΟΑΤΚΙΑ γονείς. Μορφές οικογενειών, ζωές ανθρώπων, που υπάρχουν και δεν έχουν καμία θεσμική κατοχύρωση, κανένα δικαίωμα, καμία κοινωνική ορατότητα. Αυτές τις μέρες που η ψήφιση του νομοσχεδίου ήταν σε εξέλιξη, ήταν επίσης σε εξέλιξη και καμπάνια για τον ΛΟΑΤΚΙΑ γάμο. Δυστυχώς, οι δύο πρωτοβουλίες δεν συναντήθηκαν, παρότι το πρόβλημα και για τις γυναίκες και για τα ΛΟΑΤΚΙΑ άτομα είναι ακριβώς το ίδιο. Η συντηρητική οπισθοδρομική στροφή προς την υπεράσπιση της πυρηνικής οικογένειας που απειλείται, τόσο για τις γυναίκες που «ανοίγουν την πόρτα και φεύγουν» όσο και για τους ανθρώπους με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό ή έκφραση φύλου. Έχει δρόμο και η δική μας πλευρά να διανύσει, γιατί οι καταπιέσεις δεν είναι διαφορετικές που κάποτε συναντιούνται, είναι η ίδια αιτία που μας διαλύει όλες/ους μας.

Επιμύθιο

Ο νόμος Τσιάρα δεν είναι απλώς ένας κακός νόμος, με κάποιες άσχημες διατάξεις. Ούτε το πρόβλημά του περιορίζεται στις νομικές αστοχίες και την προχειρότητα. Το πρόβλημα είναι αυτό που υπερασπίζεται. Δεν θα μπορούσε να επιτύχει τους στόχους του χωρίς υποχρεωτικότητες και παραχωρήσεις στους καταπιεστές

και τους κακοποιητές της ιστορίας, ούτε είναι τυχαίο που τέτοιες ρυθμίσεις τις στηρίζουν, παγκοσμίως, δεξιές κυβερνήσεις και κόμματα. Όμως ο αγώνας δεν σταματάει στην ψήφισή του. Είναι ανάγκη να συνεχίσουμε και να προστατέψουμε τις ζωές γυναικών και παιδιών που θα βρεθούν στις δύσκολες θέσεις, είναι ανάγκη να συνεχίσουμε να διεκδικούμε ζωές πιο ελεύθερες.